

Прим. №

Голові разової спеціалізованої вченої ради  
ДФ 35.735.030 Національної академії  
сухопутних військ імені гетьмана Петра  
Сагайдачного, доктору історичних наук,  
професору Куцькій Олесі Миколаївні,  
вул. Героїв Майдану, 32, м. Львів-26, 79026

## ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Поронюка Романа Олександровича на тему  
“Розвиток інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України у  
1991-2021 рр.: історичний аспект”, подану на здобуття ступеня доктора  
філософії за спеціальністю 032 – Історія та археологія.

### **Актуальність теми дисертації**

“Хто володіє інформацією, той володіє світом” - крилатий вислів, який  
сьогодні доречно трансформувати у “Хто управляє інформацією, той домінує, має  
перевагу...”, особливо в умовах воєнного стану, військового злагодження. Сучасні  
виклики перед нашою країною, нашими Збройними Силами не можуть не  
враховувати значення інформації і дезінформації, які є частинами сучасних воєн, як  
гібридних, так і відкритих. Дослідження зародження і генези  
інформаційно-медійної складової ЗСУ, вивчення і осмислення організаційної та  
функціональної структур, на основі порівняльного аналізу, з урахуванням потреб  
інформаційної безпеки, просто необхідні, адже дозволяє окреслити основні  
напрями їхньої діяльності, допомагає розкрити потенційні можливості у контексті  
захисту національних інтересів Української держави, окреслити перспективи  
розвитку та посилити їхню роль у протидії ворожій дезінформації та пропаганді.  
Крім того, вони здатні мінімізувати маніпуляції щодо Збройних Сил України,  
своєчасно сформувати адекватну суспільну думку, підтримати віру співгромадян у  
сили оборони.



Тому тема дослідження Р. О. Поронюка про інформаційно-медійну компоненту ЗС України у 1991 – 2021 рр. актуальна і важлива. Результати роботи, рекомендації автора, зокрема, відновлення друкованих медіа, можуть допомогти більш повно протистояти ворогам України.

**Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямками, розділів дисертаційного дослідження здобувача, планами Національної академії та кафедри**

Дисертація виконана на кафедрі мобілізаційної, організаційно-штатної та кадрової роботи Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного у межах Плану наукової і науково-технічної діяльності ЗС України. Тема дисертації затверджена вченою радою Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (протокол № 19 від 04.06.2024 р.).

У рамках науково-дослідницької роботи «Взаємодія збройних сил і громадянського суспільства в умовах сучасних війн та збройних конфліктів» (шифр «Суспільство», номер державної реєстрації 0123U102207) проаналізовано діяльність інформаційно-медійних структур Збройних Сил України від їхнього створення та до сучасних умов напередодні впровадження воєнного стану.

**Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів**

До захисту подано самостійне, оригінальне і завершене дослідження. Автор продемонстрував уміння знаходити, осмислювати, систематизовувати матеріал, впровадив у науковий обіг поняття “інформаційно-медійна компонента Збройних Сил України”. Висновки зроблено на основі практичних результатів, що враховують відповідну методологію, наукові джерела та особистий архів автора.

**Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів, запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій**

Аналіз дисертації Р. О. Поронюка, його наукових публікацій та апробації дозволяє зробити висновок про те, що наукові результати дослідження обґрунтовані, реалістичні, мають наукову та практичну значущість.

Робота, винесена на захист, належно структурована, окреслює і сучасний стан інформаційної роботи у війську, й історичний зріз, починаючи з 1991 р. Для ілюстрування і порівняння використано досвід інформаційної роботи збройних



сил Литовської Республіки, Республіки Польща, російської федерації.

У логічних висновках, які артикуються з поставленими завданнями, дано відповіді на ключові виклики щодо стану і перспектив розвитку інформаційно-медійної компоненти ЗСУ, слушно вказано на помилки в процесі численних реорганізацій і трансформацій, коли було ліквідовано друковані армійські газети.

Р. О. Поронюк опрацював значну частину документальної бази (загалом 30 нормативно-правових документів), частина якої оформлена в додатках. Загалом у списку літератури 150 позицій (понад 20 - іноземні джерела).

У висновках автор підсумовує зроблене: з'ясовано стан джерельної бази та історіографічної розробки проблеми дослідження, запропоновано періодизацію української історіографії за тематикою дослідження із трьох періодів - 1991 – 2011 рр.; 2011 – 2014 рр.; 2014 р. – до сьогодні; узагальнено досвід країн НАТО щодо протидії негативному впливу противника (на прикладі армій Республіки Польща та Литовської Республіки), які, як і Україна, потерпають від інформаційних нападів з боку російської федерації; показано сили та засоби ворога - збройних сил рф, зокрема їхню еволюцію, реформування та модернізацію під час воєнних дій у Чеченській Республіці, Дагестанській Республіці, Грузії, Молдові, Сирії та в Україні. Так, у сучасній рф кількість структур ІМК (80) значно переважає структури ІМК у Республіці Польща (понад 20 підрозділів) та Литовській Республіці (понад 16 підрозділів). Автор слушно акцентує на тому, що в названих країнах НАТО підрозділи ІМК забезпечують комунікацію з суспільством та здійснюють цивільно-демократичний контроль війська, а в рф аудиторії нав'язують наративи, має місце тотальний інформаційний контроль та дезінформація з зони бойових дій.

У дисертаційній роботі вперше було розглянуто історичний аспект діяльності всіх інформаційно-медійних структур ЗС України (офіційні пресслужби; військові ЗМІ; підрозділи ІПСО; центри (групи) моніторингу інформаційного простору та протидії; підрозділи стратегічних комунікацій) з моменту їх заснування до початку повномасштабної збройної агресії російської федерації.



Дисертація Р. О. Поронюка містить достовірні та обґрунтовані результати, важливі для держави Україна і для науки загалом.

### **Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру**

Важливі здобутки дисертації - це самостійні та цікаві висновки, зроблені вперше і доказово аргументовані. Сукупно це і становить наукову новизну роботи. Зокрема, це періодизація історіографії досліджуваного питання, порівняльний аналіз досвіду країн НАТО у протидії та нейтралізації негативного впливу противника на прикладі збройних сил Республіки Польща та Литовської Республіки; розглянуто сили та засоби збройних сил російської федерації, які використовуються для ведення інформаційних війн; розроблено періодизацію діяльності підрозділів інформаційно-медійної компоненти ЗС України від моменту їх створення до початку повномасштабної агресії Російської Федерації проти України; проаналізовано основні форми та методи протидії інформаційному впливу Російської Федерації силами і засобами інформаційно-медійної компоненти ЗС України від 2014 до кінця 2021 р.; узагальнено організаційну та функціональну складові стратегічних комунікацій. Найбільш значне досягнення - успішне впровадження до наукового обігу терміну «інформаційно-медійна компонента ЗСУ» як сукупності елементів організаційної структури ЗС України, об'єднаних за функціональним призначенням, діяльність яких спрямована на реалізацію державної інформаційної політики у військовій сфері шляхом аналітико-синтетичної обробки інформації та створення якісного інформаційного продукту.

Основні результати та висновки, отримані під час дослідження, представлено у шести наукових публікаціях: одна в науковому журналі, який індексується у базі даних Web of Science, п'ять – у наукових виданнях, які включені до переліку наукових фахових видань України та мають категорію «Б», і дві, що додатково висвітлюють наукові результати дослідження, опубліковані у вигляді статей апробаційного характеру. Кожна з цих публікацій відображає окремі аспекти та результати дослідження, розширюючи загальне розуміння проблеми і внесок автора в наукову спільноту.

### **Наукове значення та практична значущість виконаного дослідження**



зазначенням галузі, де вони можуть бути застосовані, та можливих наукових галузей та розділів програм навчальних курсів, де можуть бути застосовані отримані результати.

Отримано наукові результати, які доцільно використовувати у діяльності підрозділів, що входять до складу інформаційно-медійної компоненти, відпрацюванні змін до організаційно-штатної структури, удосконаленні чинної законодавчої бази. Матеріали дисертаційної роботи, зокрема про основні форми і методи діяльності інформаційно-медійної компоненти ЗС України щодо протидії негативному інформаційному впливу противника, можна використовувати і в навчальному процесі - для курсантів вищих військових навчальних закладів та студентів цивільних ЗВО. Результати дисертаційної роботи впроваджено у практичну діяльність 58-го гарнізонного будинку офіцерів ЗС України (м. Львів), Львівської обласної організації національної спілки журналістів України (ЛОО НСЖУ) при роботі з особовим складом, слухачами, студентами та працівниками. Також результати дисертаційної роботи впроваджено у навчальний процес кафедри гуманітарних наук Інституту морально-психологічного забезпечення та використовуються курсантами НАСВ, які навчаються за спеціальністю 254 «Забезпечення військ (сил)», при вивченні навчальної дисципліни «Інформаційна безпека».

Доречно було б використати напрацювання і для формування окремої теми в межах курсу «Гарячі точки» планети: мас-медійний аспект», який викладається в межах освітньо-професійної програми «Міжнародна журналістика» другого (магістерського) рівня вищої освіти для здобувачів зі спеціальності 061 – журналістика у Львівському національному університеті імені Івана Франка.

### **Оцінка змісту, завершеності та оформлення дисертації.**

Дисертація Р. О. Поронюка відповідає чинним вимогам до такого типу наукових робіт. Вона складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, списку літератури, доповнена анотацією українською та англійською мовами, списком умовних скорочень (на трьох сторінках), додатками.

Архітектоніка роботи доречна, вдала. Кожен компонент доповнює і розкриває основні поняття, проблемні тези, доповнює попередні частини. Так, у



першому розділі досліджено стан наукової розробленості теми, джерельну базу, історіографію та методи, які були застосовані для отримання наукових результатів, у другому розділі осмислено діяльність інформаційно-медійних та кібернетичних підрозділів збройних сил Литовської Республіки та Республіки Польща, а також пропагандистські та маніпуляційні засоби країни-агресора. Третій розділ присвячено формуванню цілісної системи взаємодії з громадськістю та інформування населення про діяльність українського війська в особливий період: від початку проведення Антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей у 2014 р. до перших днів повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України 24 лютого 2022 р. Четвертий розділ містить періодизацію інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України, аналіз діяльності підрозділів інформаційно-психологічних операцій ЗС України у період з перших років будівництва українського війська до початку повномасштабного вторгнення. Основна увага сконцентрована на історичних передумовах їх виникнення, діяльності та функціонування.

Об'єктом дослідження логічно є Збройні Сили України, а предметом – підрозділи інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України. Мета передбачала теоретичне обґрунтування сутності та функціональних властивостей інформаційно-медійної компоненти ЗС України у період 1991 – 2021 рр. з урахуванням історичного контексту, поглядів керівництва держави й оборонного відомства, технічних (технологічних) і соціокультурних змін, що впливали на її формування та функціонування. Дисертант розв'язує низку завдань, зокрема: з'ясувати стан джерельної бази та історіографічної розробки проблематики дослідження; порівняти та проаналізувати досвід країн – членів НАТО щодо протидії негативному інформаційному (інформаційно-психологічному) впливу противника на прикладі профільних структур збройних сил Республіки Польща і Литовської Республіки; розглянути сили та засоби збройних сил російської федерації, які використовуються для ведення інформаційних війн; дослідити історію розвитку інформаційно-медійної компоненти ЗС України; розробити періодизацію діяльності інформаційно-медійної компоненти ЗС України. Чітко визначені хронологічні межі дослідження - з 1991 р. до початку повномасштабної збройної агресії РФ проти України. Робота Р. О. Поронюка методологічно ґрунтується на принципах історизму, об'єктивності, науковості та достовірності висвітлення подій. Хоча в цілому тут заперечень немає, але хотілося б, щоб була конкретика щодо кожного з зазначених наукових методів.



Здобувач наукового ступеня доктора філософії окреслює також географічні межі дослідження - Україна, Литовська Республіка, Республіка Польща, російська федерація. Належно оформлена і література та джерельна база, хоч можна було б її дещо доповнити (див. далі у Доповненнях і зауваженнях).

Оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам. Дисертація написана грамотною українською мовою, науковим стилем.

Аналіз контенту викладеного дозволяє сказати, що здобувач наукового ступеня досяг мети і розв'язав дослідницькі завдання дисертації.

### **Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації**

Одразу зазначу, що висловлені думки можуть бути дискусійними в контексті поглиблення розуміння теми і не впливають на позитивну оцінку.

1. Поняття “дезінформація” вживається в роботі 17 разів. Переважно щодо російської пропаганди, спроб їй протидіяти в поширенні неправди, інформаційних операцій, про спроби переписати й міфологізувати історію. Хотілося б почути на захисті, які більш радикальні механізми, крім описаних у роботі, бачить дисертант, скажімо, ведення власної дезінформаційної роботи, підготовка фахівців з дезінформації тощо?
2. Відповідно до рекомендацій Національної комісії зі стандартів державної мови (<https://mova.gov.ua/news/napysannia-nazv-rosiiska-federatsiia> ), в неофіційних текстах можна писати назву країни-агресора з маленької букви. Офіційний текст - це документ або його частина, що викладають офіційне рішення законодавчого органу з особливим акцентом на точний порядок слів або мову документа, або міжнародний договір. Натомість у здобувача рф подається з великої.
3. Розділ 1 дає достатньо повну уяву про наукову проблематику, показує ґрунтовні знання здобувача, однак огляд літератури можна було б доповнити ще кількома позиціями, наприклад: Буроменський Михайло, Штурхецький Сергій, Білз Емма, Бетц Мішель, Шюпп Кріс, Казанжи Зоя. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. Переклад: Даниленко Денис, Іванченко Ганна, Івкіна Олена, Рихло Олександр, Простак Олександр. К.: «Компанія ВАІТЕ», 2016. 118 с. <https://www.osce.org/files/f/documents/9/3/254531.pdf>; Бурмагін Олександр, Опришко Людмила. Правові засади професійної діяльності журналіста / Посібник для журналістів. К., 2021. 91 с. <http://surl.li/crutl> ; Посібник з документів, або історія журналістики.



безпеки для журналістів. Посібник для репортерів у небезпечних зонах. К.: ЮНЕСКО-Репортери без кордонів, 2022. 152 с.  
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381168> ; Антонов А., Бзот В., Жилін Є. Україно-російський воєнний конфлікт: сутність, передумови та зміст агресії. Частина 1. Сутність нового формату воєнного конфлікту, його воєнно-теоретичні засади, характерні риси і ознаки // <http://surl.li/dzmte> ; Антонов А., Жилін Є., Кужель І. Україно-російський воєнний конфлікт: сутність, передумови та зміст агресії. Частина 2. Воєнно-практичний зміст, тенденції та світовий досвід трансформаційних перетворень сфери національної безпеки і оборони // <https://informnapalm.org/2902-part2/>; Кость С. А. Українська військово-політична думка: навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2022. 492 с.; Житарюк М. Г. Інформаційно-психологічна складова агресії РФ проти України й Заходу (2014–2020 рр.) та способи протистояння // Український інформаційний простір. 2020. Вип. 5. С. 51-70. DOI: [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(5\).2020.206045](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(5).2020.206045).

4. Дискусійна теза про початок гібридної війни саме у 2014 р., с. 48., 123 та ін. Як на мене, гібридна війна рф проти України почалася значно раніше, коли була спроба окупувати острів Коса Тузла в Азовському морі 2003 р., коли через агентів впливу у високих міністерських і парламентських кріслах здійснювалися кроки фактично з ліквідації обороноздатності України, бездумне скорочення особового складу та озброєнь, фактичне знищення певних родів військ – ВПС, насамперед передачею рф стратегічної авіації, ВМФ тощо. У 2014 р. відбулася анексія Криму і збройна агресія на Донбасі, яка посилювалась гібридними методами.
5. На с. 111 поданої до захисту дисертації сказано про те, що у ЗС України створена досить розгалужена система діяльності пресслужб. Хотілося б уточнити: чи достатня ця система з погляду ефективності, своєчасності, чи здатна замінити втрачені армійські медіа?
6. Як у молодого науковця, у контексті періодизації, запропонованої в дисертації, цікавлюся в дисертанта, чи знайомі йому ось ці тези, висловленими в монографії 2008 р. ([https://journ.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/11/monograf\\_a5\\_cd.pdf](https://journ.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/11/monograf_a5_cd.pdf))? Чи в цілому поділяє їх, чи заперечує?

а) через відкритість інформаційного простору, вікову російську культурну експансію, сучасні інтервенційні стратегії, українські засоби масової інформації в незалежній державі Україна не просто програвали накладами (масовістю), поступалися фінансовим становищем, а й перебували у хронічній залежності від зовнішніх факторів, тобто у меншості. Таким чином, ЗМІ України конструювали і модифікували ненаціональну соціокультурну систему – привабливу для



російськомовних (як громадян, так і чужинців) і непривабливу для україномовних? (с. 95);

б) Логічним поясненням того, що відбувається у ХХІ ст., є відхід російською федерацією від принципів добросусідства і партнерства з Україною, зміщення геополітико-стратегічних координат і пріоритетів із Заходу на Південний Схід (Китай). (с. 232);

в) Україну, Грузію, Азербайджан та деякі інші держави в москві як мінімум упродовж двох президентських каденцій в. путіна розглядали не як партнерів, а як конкурентів-опонентів-противників. У ставленні „росія – сусіди” нічого кардинально не зміниться і в найближче десятиліття, процеси дезінтеграції, політичної дестабілізації, культурної відірваності лише наростатимуть, адже надто великі ментальні розбіжності, різні військові інтереси та принципи, зовсім інша філософія в тих, хто великий (і за територією, і за надрами, і за озброєнням), і в тих, хто „менший”. Незіставна й амбітність: великі хочуть диктувати „меншим” свою волю, а „менші” прагнуть цивілізованості, рівноправності, чітких, однакових, чесних для всіх правил співіснування. Коли РФ одержима ідеєю світового панування чи бодай співпанування (проти ЄС, США, Китаю, разом із Китаєм проти решти чи ще якимось), інші країни квазі-СНД більше сконцентровані на внутрішніх проблемах і двосторонніх стосунках, іноді прагнуть бути важелем протидії надполіс, декларуючи лояльне ставлення до НАТО (с. 232).

г) ...спроба переділу територій і порушення територіальної цілісності, пов'язана з подіями навколо острова Коса Тузла тощо, нашою думкою про те, що офіційний Кремль, з допомогою інформаційної складової (субстанції), позбавленої етичних категорій (дезінформації) і проти офіційного Києва, і проти українського народу **веде неперервну психологічну війну** (с.233).

д) формування національного інформаційного простору України, а не кон'юнктурно-політичного, спрямованого на обмеження інформаційних каналів усередині держави (с. 234); захист національного інформаційного простору: а) підготовка фахівців певних напрямів (журналіст-міжнародник, дезінформатор тощо), б) задіяння ефективного механізму діяльності цих фахівців (по-перше, діяльні пресові бюро у світі не тільки допомагали б перебувати в контексті реального міжнародного життя з погляду України, а не чужих держав чи спецслужб, а й формували б проукраїнський образ (імідж) нашої держави у світі, по-друге, це дозволило б бути самостійним інформаційним, політичним, культурним гравцем у світі, який був би залучений до формування стратегічних і тактичних кроків у реалізації про(неанти)українських планів, по-третє, усувало б численні перешкоди спеціальним фахівцям-дезінформаторам, до послуг яких



давно вдаються провідні світові держави, адекватно, у фаховому і своєчасному реагуванні на конкретні провокації). Розвинута мережа закордонних кореспондентів, з одного боку, та професійних дезінформаторів, з іншого боку, відігравала б психологічну роль – лише інформація про їхню наявність для багатьох виконувала б стримуючу роль, унеможливила б агресію щодо України в більшості випадків ще на стадії задуму (с. 234).

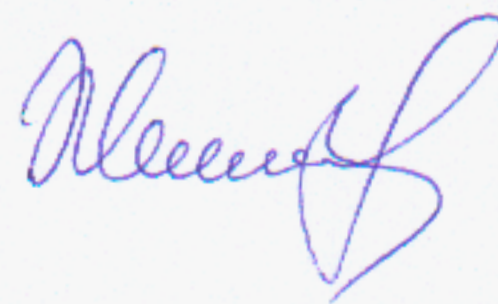
#### **Висновок про дисертацію в цілому та відповідність встановленим вимогам**

Можна зробити висновок, що дисертаційна робота Р. О. Поронюка “Розвиток інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України у 1991-2021 рр.: історичний аспект” - актуальне, цілісне, самостійне, завершене дослідження, яке має теоретичну наукову значущість і практичну цінність, заслуговує на загальну позитивну оцінку.

Дослідження Р. О. Поронюка відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р.) (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 - Історія та археологія, галузі знань 03 - Гуманітарні науки.

Офіційний опонент:

Доктор наук із соціальних комунікацій, професор, завідувач кафедри зарубіжної преси та інформації Львівського національного університету імені Івана Франка



Мар'ян ЖИТАРЮК

“ ” вересня 2024 р.

